

Ričardas Lavenhamas

APIE BŪSIMŲ ĮVYKIŲ BAIGTĮ

Esama keturių požiūrių į būsimų įvykių baigties klausimą. Pagal pirmąjį, visi būsimi įvykiai įvyks pagal būtinumą – tokios nuomonės laikėsi stoikai ir ligšiol laikosi pasauliečiai. Remiantis antruoju, Dievas jokiais būdais nenumato to, kas bus – taip galvojo Ciceronas ir kai kurie platonikai. Anot trečiojo, kalbant apie būsimų įvykių baigtį nebūna jokio apibrėžto teisingumo, ir tokį požiūrį Aristotelis dėstė knygoje *Apie aiškinimą*. Pagal ketvirtąjį, Dievas apibrėžtai žino visus būsimus įvykius, tačiau tai, kas bus, įvyks ne pagal būtinumą, o atsitiktinai.

Pirmasis požiūris yra bergždzias ir klaidingas, kadangi panaikina mūsų apsisprendimo laisvę. Tai įrodoma tokiu būdu: kiekvienas darbas, atliekamas žmogaus, bus atliekamas būtinai, vadinasi, ne žmogaus galioje išvengti to, ką jis netrukus darys. O jei ne jo galioje išvengti kažko, ką netrukus darys, išeina, jog jis tai darys nelaisvai. Panašiai vaizduojasi paprasti žmonės ir pasauliečiai, kurie, pamatę žmogui nutikus kokią nesėkmę, sako, kad tai buvo jo likimas ir tokiu būdu anas dalykas žmogų ištiko pagal būtinumą.

Antrasis požiūris taip pat bevertis ir neteisingas (pagal Augustiną devintajame ir dešimtajame knygos *Apie valstybę* skyriuose), kadangi tokia pažiūra numatoma, jog Dievas nebežino, ką ketina daryti paskui, o tai yra nesąmonė.

Trečiasis požiūris, priklausęs Aristoteliui, prieštarauja krikščionių tikėjimui tuo

atžvilgiu, jog čia būtina pripažinti, esą Dievas tai, kad ateis Antikristas, žino ne labiau apibrėžtai negu tai, kad Antikristas neateis, o tai, kad ateis Teismo diena, žino ne labiau apibrėžtai negu tai, kad ji neateis, ir tai, kad įvyks mirusiųjų prikėlimas, žino ne labiau apibrėžtai nei tai, kad mirusiųjų prikėlimas neįvyks. Priežastis yra ta, kad, kalbant apie atsitiktinius ateities įvykius, linkstančius į bet kurią pusę (*ad utramlibet*)¹, nebūna apibrėžto teisingumo. Tačiau pastarieji teiginiai („Ateis Teismo diena“ ir „Įvyks mirusiųjų prikėlimas“) ir yra atsitiktiniai teiginiai apie ateitį, linkstantys į bet kurią pusę, vadinasi, teisingumo atžvilgiu jie nėra apibrėžti ir dėl tos priežasties jų teisingumas yra nustatytas ne daugiau nei klaidingumas (ir atvirkščiai). Samprotavimas pasidaro aiškus, ir reikšmingas šiai pozicijai atstovaujantis požiūris dėstomas Aristotelio knygoje *Apie aiškinimą*. Vadovaujantis juo, reikia pripažinti, kad joks atsitiktinis teiginys apie ateitį nėra teisingas ir joks – klaidingas. Remiantis Okamo komentaru knygai *Apie aiškinimą*², toks ir buvo Aristotelio siekis.

¹ T. y. įvykius, į kuriuos nurodantys teiginiai linksta ir į teigiamą, ir į neigiamą prieštaringų teiginių poros pusę loginiame kvadrato (*vert. past.*).

² Minimoje Viljamo Okamo komentaro *De interpretatione* vietoje teigiama: „Kad visas šis skyrius taptų aiškus, pirma reikia žinoti, jog filosofo tikslas yra [parodyti], kad, kalbant apie tokius ateities atsitiktinumus, nė viena prieštaravimo dalis nėra teisinga ar klaidinga – kaip ir paties dalyko įvykimas ateityje nėra labiau apibrėžtas negu neįvykimas“ (*Expos. Periherm. I.6.15, vert. Ž. P.*).

Ketvirtuoju požiūriu vadovaujasi šiuolaikiniai autoriai ir tikintieji krikščionys.

Bet priešingai: atrodo, kad yra ne taip, kaip sako ketvirtojo požiūrio šalininkai, nes juk Teismo diena ateis būtinai, taip pat būtinai įvyks mirusiųjų prikėlimas ir būtinai ateis Antikristas, panašiai ir su visais ateities atsitiktinumais. Vadinasi, visi atsitiktiniai ateities įvykiai įvyks pagal būtinumą. Samprotavimas paaiškėja, o prielaida įrodoma taip: Dievas amžinai žinojo, kad ateis Teismo diena, vadinasi, Teismo diena ateis. Šis samprotavimas yra geras, o kadangi prielaida yra būtina, tai tokia yra ir išvada. Samprotavimas tampa aiškus, kadangi gerame samprotavime iš būtino teiginio išplaukia vien tik būtinas teiginys. Kad prielaida yra būtina, įrodoma taip: prielaida yra vientisas tvirtinamasis teisingas teiginys apie praeitį, kurio teisingumas nepriklauso nuo ateities, vadinasi, prielaida yra būtina. Samprotavimas paaiškėja remiantis bendrosiomis taisyklėmis.

Šitai taip pat įrodinėju tokiu būdu: Antikristas ateis būtinai, taigi, Antikristo atėjimas įvyks pagal būtinumą. Prielaida įrodoma šitaip: Dievas nori, kad ateityje ateitų Antikristas, vadinasi, Antikristas ateis. Šis samprotavimas yra geras, o prielaida – būtina, vadinasi, tokia yra ir išvada. Kad prielaida yra būtina, įrodoma taip: prielaida yra žinoma Dievo nekintamai, o visa tai, kas Dievo yra žinoma nekintamai, Jo yra žinoma būtinai – vadinasi, prielai-

da Dievo yra žinoma būtinai. Paaiškėja samprotavimas, taip pat įrodoma ir mažoji prielaida, pagal kurią visa, kas nekintama, yra būtina, ir didžioji, kadangi, jei prielaida nebūtų žinoma Dievo nekintamai, tačiau yra žinoma pati savaime, tai ta prielaida Dievo būtų žinoma kintamai – vadinasi, Dievas ką nors žinotų kintamai. Tokiu būdu išeina, kad Jam būdingas žinojimo būdas arba pats žinojimas yra kintamas – o tai yra neteisinga ir klaidinanti išvada.

Atmetant šiuos dalykus teigiama, kad visa, kas bus, įvyks pagal būtinumą. Sutinku su šiuo pirmu samprotavimu: „Dievas amžinai žinojo, kad ateis Teismo diena, vadinasi, Teismo diena ateis“, tačiau neigiu, kad prielaida yra būtina. O dabar tai įrodau: kai teigiama, kad prielaida, būdama vientisas tvirtinamasis teisingas teiginys apie praeitį, kurio teisingumas nepriklauso nuo ateities, yra būtina, aš sutinku su samprotavimu, tačiau atmetu prielaidą, kadangi jos teisingumas priklauso nuo ateities – tai aišku iš to, kad, jei Antikristas neketintų ateiti, Dievas nebūtų amžinai žinojęs jį ateisiant.

Apie antrąjį argumentą: sutinku, kad Dievas nieko nepažįsta kintamai, kadangi kintamas nėra nei Jis pats, nei Jam būdingas žinojimo būdas, ir pripažįstu, jog visa, kas žinoma Dievo, yra žinoma nekintamai. O atmetama tai, kad visa, kas Dievo žinoma nekintamai, Jo yra žinoma būtinai.

Veikalas apie būsimų įvykių baigtį, parašytas Lavenhamo, baigėsi.

Versta iš: Richardus Lavenhamus, 1983. De eventū futurorum. In: *Richard Lavenham on Future Contingents*, ed. by Øhrstrøm P., Cahiers de l'Institut du Moyen-Age, 180–186.

Vertė Živilė Pabijutaitė